

НЕОФІЦІЙНІ УРБАНОНІМИ У МОЛОДІЖНОМУ МОВЛЕННІ М. КИЄВА

У статті охарактеризовано особливості побутування у мові молоді неофіційних назв реалій міського простору Києва. На основі аналізу записів спонтанного мовлення та результатів опитувань з'ясовано чинники формування, описано мотивації та основні способи творення неофіційних урбанонімів м. Києва.

Ключові слова: неофіційне найменування, урбанонім, сленг, молодіжне мовлення.

Експресивність, емоційність молодіжного мовлення позначається на тому, як молоде покоління інтерпретує міський простір. Райони, вулиці, площі, навчальні заклади, магазини, кінотеатри, окремі будівлі та ін. у повсякденному мовленні мають як офіційні, так і неофіційні назви. Офіційні назви є результатом свідомого найменування, тоді як неофіційні – вияв мовної творчості тих, хто формує мовний побут міста [Мартос 2006]. Неофіційна урбанонімія є однією зі специфічних рис міського сленгу.

Проблема дослідження офіційних урбанонімів привертала увагу багатьох учених, натомість проблемі вивчення неофіційних назв присвячено лише поодинокі праці. Зокрема, С. Мартос проаналізувала субстандартну лексику м. Херсона, в тому числі й неофіційні назви міського простору [Мартос 2006]. Т. Миколенко звернула увагу на побутування неофіційної урбанонімії в сленговому мовленні жителів м. Тернополя [Миколенко 2005]. Неофіційні найменування в українському мовленні молоді м. Києва ще не були предметом спеціального наукового дослідження.

Мета роботи полягає в аналізі характерних рис побутування неофіційних урбанонімів у мовленні молодих киян.

У дослідженні проаналізовано записи спонтанного усного мовлення київської молоді (віком 17-30 рр.) у різнотипних комунікативних ситуаціях, а також дані опитувань. Використано метод безпосереднього та включеного спостереження, елементи порівняльно-зіставного аналізу, описовий метод.

Міська інфраструктура дуже динамічна. З кожним роком з'являються нові будівлі, відкриваються нові заклади, які, відповідно, отримують назви і «прізвиська». Більшість неофіційних назв не є довговічними, бо може зникнути актуальність мотивації, на базі якої вони виникли [Миколенко 2005: 101].

Неофіційні назви можуть бути локальні, поширені лише в окремих районах міста, а то й взагалі індивідуальні чи притаманні певним групам осіб. Здебільшого мовець знає неофіційну топоніміку свого району чи найвідоміших місць у місті, проте може бути не обізнаним із найменуваннями в інших міських районах.

Молодіжне середовище Києва неоднорідне: частину становлять корінні жителі, а частину – студенти з інших населених пунктів та ті, хто переїхав до міста недавно. Корінна молодь нерідко вживає сленгові назви, які побутують в мовленні батьків, трансформує їх і, крім того, створює власні.

Молодь по-різному неофіційно називає об'єкти м. Києва. Безліч цих назв виходить за межі молодіжного мовлення і активно вживається представниками інших вікових категорій та соціальних груп.

Практично усі найвідоміші вищі навчальні заклади отримали скорочені та емоційно переосмислені назви: *Драгонед* (*Драгонед*), *Пед* – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, *Універ дяді Борі* – Київський університет імені Б. Грінченка, *Шева*, *Шевченка*, *Червоний* (за кольором головного корпусу) – Київський національний університет імені Т. Шевченка, *Політех* (*Політех*), *КПІ* – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», *Могила*, *Могилянка* – Національний університет «Києво-Могилянська академія», *Богомол(а)* – Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, *Поплавок* – Київський національний університет культури і мистецтв, *Нархоз* – Київський національний економічний університет (за старею російською назвою вища – Інститут народного господарства), *Шарага* («шарашкіна контора»), «шарашка» – неофіційна назва режимних наукових установ, які працювали на авіаційну і космічну промисловість і в яких широко використовували працю ув'язнених науковців) – Технікум Національного авіаційного університету. Варто зауважити, що такі неофіційні назви, як *Нархоз*, *Шарага*, *Політех*, актуальні не лише для київських навчальних закладів, а й для навчальних установ такого самого спрямування в інших українських містах. Абревіатуру КІМВ (рос. КИМО) – Київський інститут міжнародних відносин – молодь з гумором розшифровує російською, як *Киевский институт малообеспеченных*.

Продуктивним способом творення нових мікротопонімів стала суфіксальна універбіація – формування новотворів на основі словосполучень та описових зворотів. Таким чином називають станції метро: «*Шулявка*» – «Шулявська», «*Печерка*» – «Печерська», «*Лук'янка*» – «Лук'янівська», «*Академка*» («*Академка*») – «Академістечко», «*Лівобережка*» – «Лівобережна», «*Деміївка*» – «Деміївська», а також Маріїнський парк – *Марійка*; Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського – *Вернадка*; Оболонський проспект – *Оболошка* та ін. Частина неофіційних назв станцій метро – це колишні назви мікрорайонів: *Шулявка*, *Лук'янівка*. Деякі назви асоціюються зі старими розмовними назвами об'єктів міського простору (Бессарабський ринок – *Бессарабка*.)

Неофіційні найменування станцій метро вживають активно і часто утворюють не за єдиною словотвірною моделлю, як показано вище: *А. То ми на «Театральній» виходимо? Б. Узу! На станції Лисого // (сміється) А. Кого? Б. Ну там голова Леніна й досі є, правда, дощечками прикрита // «Гідропарк» називають «Гідроп'ор» («Гідроп'ёр»), а станцію метро «Виставковий центр» – «Виставка», *Виставковий*, «ВДНХ». Сам Експоцентр у молодіжному середовищі ще інколи називають «ВИПЕРДОС» (Виставка передового досвіду), але переважно замість цієї назви послугуються короткою назвою «ВДНХ». Ми зафіксували випадки, коли молодь використовує абревіатуру «ВДНХ» (рос. Виставка досягнень народного господарства) автоматично, навіть не розуміючи її значення: *А. А що це таке ВДНХ? Б. Виставковий центр// В. Виставковий... Ти що не знаєш/ що це таке? Боже мой! Я тожже Віці казал/ вона аж заводила // Б. Як воно розшифровується? В. Не маю уявлення// Б. Та ти шо! Як ти можеш?**

(сміються) *В. Загнобили мене // Я в шоці просто // Щас піду // А. Ну «ха» не знаю // Звідкі там «ха»? В. Виставковий...* Зазначимо, що вимову українського варіанта – ВДНГ (Виставка досягнень народного господарства) у молодіжному мовленні ми не зафіксували.

Зафіксовано випадки, коли назву станції метро чи будь-якої зупинки транспорту в мовленні замінюють назвою будівлі, розташованої поблизу: *А. Ви де виходите? Б. Та на наступній / на «Оушені»* (станцію метро «Либідська» називають «Оушен», бо біля неї розташований ТЦ «OceanPlaza»).

У молодіжному мовленні побутує також ціла система нецензурних варіантів назв станцій метро: «Театральна» – «Тетрахальна», «Либідська» – «Лібідо-блядська», «Хрещатик» – «Дрицатик» та ін.

Міські райони та житлові масиви в колах молоді теж мають свої неофіційні назви. Наприклад, Борщагівку називають *Борщага*, Солом'янський район – *ЛосСоломас*, Виноградар – *Виноград*, Віник (*Венік*), Харківський житловий масив – *Харьок*, *Хармас*, масив «Х», Троєщину – *Троя*, *Трещина*, *Троянда*, *Гарлем* (від назви району в північній частині Манхеттена, який вважають територією гангстерів і кримінальних угруповань). Побутовують також дуже локальні назви, часто відомі тільки окремим групам молодих киян, як-от *Яма* – місце, де збирається молодь. У кожному районі міста є своя «Яма» (наприклад, *Яма* у студентському містечку Київського національного університету ім. Т. Шевченка).

Частину неофіційних назв утворено внаслідок того, що на перший план виходить назва історичної місцевості. Наприклад, Солом'янський лісопарк побутує в розмовному мовленні як *Кучмин Яр* – назва історичної місцевості, колишнє селище у Солом'янському районі м. Києва. Так само станція метро «Деміївська» і прилеглі райони в мовленні відома як *Деміївка*. В період з кінця XVIII до початку 30-х рр. XX ст. саме таку назву мало передмістя Києва, яке згодом стало частиною міста [Вакулишин 2014: 53].

Оскільки неофіційна міська топоніміка – явище значною мірою індивідуальне, вона представлена великою кількістю варіантів. Найбільше варіантів мають назви тих об'єктів, які розташовані в центрі міста чи є загальновідомими. Наприклад, монумент Батьківщина-Мати отримав цілу низку назв: *Баба*, *Гідробаба*, *Уродіна-мать* (за лютий вираз обличчя), *Лаврентіївна* (від Києво-Печерської лаври), *Лавра Патонівна*, *Леонідівна* (збудована за часів Л. Брежнєва), *Клепана баба*, *Залізна баба*, *Залізна мама*, *Громовідвід*, *Тьотка*, *IronMaiden* (англ. «Зроблена з заліза»; на честь однойменної британської рок-групи кінця XX ст.), *Баба з щитом*, *Москаль не пройде* (бо статуя повернена лицем на схід, до Москви). З часом одні назви відходять на периферію активного вжитку, натомість інші молодь використовує частіше. Сьогодні найбільш популярними неофіційними варіантами наведеної вище назви є *Баба*, *Залізна баба*, *Баба з щитом*, *Уродіна-мать*. Арка Дружби народів відома, як *Райдуга* (через нічне підсвічування, що дійсно нагадує веселку) або просто *Арка*, *Ярмо*, *Ярмо дружби з москалями*, *Арка дружби уродів*, *Навки раком*. Монумент Незалежності на Майдані Незалежності – *«Галья»* або *«Баба Галья»*, *«Баба з шашиком»*.

На функціонування неофіційних урбанонімів впливає білінгвальне середовище м. Києва. Деякі з назв побутують у двох варіантах – українському й російському (*Політех* – *Палітех*, *Академ* – *Академ*), причому російськомовні кияни використовують російський варіант, а українськомовні можуть послуговуватися обома.

У спонтанному повсякденному мовленні помітне прагнення комунікантів до мовної економії. Молодь спрощує багатокomпонентні офіційні назви. Більшість мікротопонімів є однослівними. Крім того, під час спілкування частину назви часто опускають, і зміст залишається зрозумілим: *Ми разом всі були зустрілись в «Пузатію[Хамі]»// Вася мене тоді з ним познайомив був//* За аналогічним принципом станцію метро «Дружби народів» називають «Дружби», «Палац «Україна»», «Палац спорту» – «Палац», «Золоті ворота» – «Золоті», а бульвар Лесі Українки – *Леся* («зустрінемся на Лесі»)

Одним зі способів утворення неофіційних урбанонімів є абрєвіація. Її використовують для спрощення вимови назв, що складаються з двох чи більше слів: *ПДН* – Парк Дружби народів, *ПХ* – Пузата Хата, *ЛТ*, *ПЛТ* – Площа Льва Толстого, *ВЖ* – вулиця Велика Житомирська, *ППС* – Парк «Партизанська слава». Зауважимо, що деякі абрєвіатури в розмовному мовленні вже самостійно відмінюються: *Вчора в педееіі [ПДН] сиділи; Зустрінемся в / на капєях [КП].* Окрім поініціальних абрєвіатур, у мовленні активно побутують часткові (*Укрдім* – Український дім) та поскладові абрєвіатури (*Будпроф* – Будинок профспілок).

Молодь активно перейменовує різні пам'ятники. Основним стимулом для утворення неофіційної назви у цьому випадку стає зовнішній вигляд монумента або ж нове найменування утворюється внаслідок мовної гри. Пам'ятник князеві Святославу на Пейзажній алеї називають *Культурист*, *Хіні*, *Бодібідлер*, пам'ятник Сковороді, а також околиці – *Сковорідка* («Зустрінемося на *Сковорідці*»), *Тєфаль*, *Тєфлон*, *Грицько Патєльня*, княгині Ользі – *Елен і хлоп'ята* (княгиня під час хрещення отримала ім'я Єлена), *Апостол Андрій зупинєє маршрутку*; пам'ятник Ярославу Мудрому – *Дядько з тортом* (рос. *Мужик с тортом*). Глобус перед Поштамтом називають *пам'ятник Internet Explorer* (через зовнішню схожість зі значком однойменного інетернет-оглядача), *Чупа-чупс*, *Могила дяді Міші* (на його місці раніше стояв пам'ятник Архистратигові Михаїлу, який у 2001 р. подарували Донецьку). Сам монумент Архистратигові Михаїлу за зовнішню схожість з кіногероем молодь називає *Бєтмєн*.

На формування сленгових номінацій вплинули перейменування, пов'язані зі зміною влади в різні історичні періоди. Наприклад, одним із варіантів назви вулиці Хрещатик є урбанонім *Гапкєнитрассє*, утворений, очевидно, за зразком німецьких назв вулиць Києва періоду Другої світової війни (в період німецької окупації Хрещатик називали *Ейхгорн-штрассє* (на честь головнокомандуючого німецькими військами в Україні Германа фон Ейхгорна). *Гапкєнитрассє* в молодіжному мовленні функціонує для позначення правого боку Хрещатика (у напрямку до Бессарабської площі). Ліву частину називають *Брод* (скорочено від *Бродвей*). Схожі назви наводить С. Мартос, звертаючи увагу, що в одеському мовленні вулиця Дерибасівська поділена на правий бік (*Гапкєнитрассє*) і лівий бік (*Дєндістрім*) [Мартос 2006: 91].

Зауважимо, що компонент *«штрассе»* входить до складу неофіційних назв вулиць не лише в Києві, а й у багатьох інших містах України.

Окремі будівлі в побутовому мовленні також отримують неофіційні назви. Мотиватором нових найменувань може бути зовнішній вигляд будівлі, візуальні асоціації та ін.: Телецентр – *Олівець*; Телевежа – *Шпирці, Ракета*; готель «Салют» – *Граната, Граната в кепці*; Український дім – *П'ятий енергоблок, Тортик*. За таким самим принципом утворено й назви торгових центрів. Зокрема, ТРЦ «Дрімтаун» називають *«Кишка»* через довгу форму, ТЦ «Метроград» – *Лабіринт Мінотавра*, бо в ньому багато заплутаних переходів; ТЦ «Глобус» відомий як *Парник*, його скляна стіна – *Дніпрогес (проїть біля Дніпрогесу)*, а будь-який ТЦ «Квадрат» – *Дім Малевича* (за назвою картини К. Малевича «Чорний квадрат»).

Мовна гра, експерименти з формою слова та відтінками значень – одна з рис молодіжного словотворення, що сприяє не лише емоційності мовлення, але й висловленню ставлення мовця не так до певного об'єкта міського простору, як до суспільно-політичної ситуації, соціальної проблеми тощо. Наприклад, Сбербанк Росії у колах молоді називають *Спермбанк* з виразною зневажливою конотацією. Серед інших банків неофіційних назв не виявлено. Як вже було згадано вище, абrevіатуру КИМО (Київський інститут міжнародних отношений) іронічно розшифровують як *Київський інститут малообеспеченных* (відомо, що в цьому закладі більшість студентів – діти багатих батьків).

Молодіжне мовлення тісно взаємодіє з дорослим мовленням. Часто важко розмежувати, який саме урбанонім створений тією чи іншою віковою групою. Назви, утворені з метою мовної економії, спрощення вимови, часто є загальнозживаними. Молодіжному середовищу притаманні саме емоційно забарвлені урбаноніми, утворені внаслідок мовної гри, експериментів із формою. Старше покоління інколи досі за звичкою використовує старі назви, і це, в свою чергу, може впливати на мовлення молоді. Наприклад, і в молодіжному, і в дорослому розмовному мовленні побуває урбанонім *«Дід Лук'ян»* для позначення Лук'янівського СІЗО (*«Та його дід Лук'ян закрив»*). Одні мотивують назву тим, що це стара назва і так говорили раніше, інші – бо в'язниці вже понад 150 років.

Радянські назви переважно використовуює та молодь, що знає їх зі слів дорослих. Так, наприклад, вулицю Лабораторну досі називають Ульянова: *А. Ти сказав/ви живете на Ульянова// Я піvgодини кругами ходив/ поки мене не проsvітили/ що Лабораторна / то і є Ульянова//* Однак випадки вживання таких назв молодими киянами порівняно зі старшим поколінням поодинокі.

Неофіційна урбанонімія – це своєрідна кодова мова, що в молодіжному середовищі допомагає ідентифікувати своїх та чужих. За сленговими назвами, які використовуює мовець для позначення міського простору, можна навіть приблизно з'ясувати, як довго він живе в Києві, адже не всі молоді кияни, наприклад, пам'ятають, що на місці сучасного маленького Глобуса на Майдані Незалежності раніше стояв пам'ятник Архистратигові Михаїлу, і не всі відповідно використовують неофіційну назву *Могила дяді Миші*. Крім того, сленгові назви дають змогу дізнатися про ідеологічні чи політичні вподобання того, хто ними послуговується. Так, Арку Дружби народів

навряд чи прихильники російської політики називатимуть *Ярмо дружби з москалями*, а Батьківщину-Мати – *Москаль не пройде*.

Зауважимо, що сприйняття і оцінка мовцями тих чи інших неофіційних назв суттєво різняться. Після переліку нами відповідей інших респондентів на питання «Які неофіційні київські урбаноніми ви знаєте?», більшість опитаних не погоджувалася з деякими з наведених назв, говорячи, що «це, мабуть, сленг приїжджих», «хто таке попридумував?», «в нас так не говорять». З одного боку, це свідчить про значну варіативність, динамічність функціонування неофіційних назв, з іншого – про негативне сприйняття «приїжджих» і взагалі тих, хто втручається в усталену систему неофіційних номінативних одиниць міста.

Молодіжна урбанонімія м. Києва вирізняється варіантністю, прагненням до лаконічності, влучності назв, індивідуалізації, додаткової семантизації офіційних назв, відображає емоційне ставлення молоді до об'єктів міського простору. Вивчення неофіційних урбанонімів дає змогу виявити політичні, ідеологічні, світоглядні тенденції у суспільстві, їх вплив на повсякденне мовлення і є перспективним для дослідження мови міста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вакулишин С.М. Топонімія Києва ХХ ст. : [довідник] / С.М. Вакулишин. – Київ : Центр ДЗК, 2014. – 258 с.
2. Железняк І.М. Київський топонімікон / І.М. Железняк ; НАН України, Ін-т укр. мови. – Київ : Кий, 2014. – 216 с.
3. Мартос С.А. Молодіжний сленг у мовленнєвій структурі м. Херсона : дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Мартос Світлана Андріївна ; Херсонський держ. ун-т. – Херсон, 2006. – 244 арк.
4. Миколенко Т.М. Український міський сленг (на матеріалі усного мовлення тернопільців) : дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Миколенко Тетяна Михайлівна ; Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Т., 2005. – 260 арк.
5. Приходько І.Г. Русский молодежный сленг Киева (конец XX-начало XXI вв.) : дис... канд. філол. наук: 10.02.02 / Приходько Ирина Георгиевна ; Киевский национальный ун-т им. Тараса Шевченко. Институт филологии. – К., 2006. – 202 л.

*Цар І.Н., асп.,
Институт українського язика НАНУ, г. Киев*

НЕОФИЦИАЛЬНЫЕ УРБАНОНИМЫ В РЕЧИ МОЛОДЕЖИ Г. КИЕВА

В статье охарактеризованы особенности бытования в языке молодежи неофициальных названий реалий городского пространства Киева. На основе анализа записей спонтанной речи и результатов опросов выяснено факторы формирования, описано мотивации и основные способы создания неофициальных урбанонимов г. Киева.

Ключевые слова: неофициальное наименование, урбаноним, сленг, речь молодежи.

*Tsar I.M., PhD student
The National Academy of Science of Ukraine, Institute of Ukrainian Language*

INFORMAL URBANONIMS IN KYIV YOUTH SPEECH

Author of the article determined the peculiarities of existence in the youth language of unofficial names of Kyiv urban spacerealties. By analyzing recordings of spontaneous speech and poll results

it is revealed the factors of formation and it is described the motivation and basic methods of creating the informal Kyiv urbanonyms.

Keywords: *informal name, urbanonym, slang, youth speech.*

УДК 81'42:659.127:314.15(410)+(430)

Цилюрик Т.В., асп.

Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

МІГРАЦІЙНА КРИЗА В СОЦІАЛЬНІЙ РЕКЛАМІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА НІМЕЧЧИНИ

Стаття присвячена дослідженню текстів соціальної реклами Великої Британії та Німеччини, що пов'язані з міграційною кризою та ставленням до біженців. Порівнюється використання художніх засобів, стратегій впливу на адресата та емоційне навантаження текстів соціальної реклами обох країн.

Ключові слова: *соціальна реклама, міграційна криза, емотивність, комунікативні стратегії, креолізація.*

Міграційна криза є однією із найбільших проблем ЄС. Це величезна катастрофа для сотень тисяч біженців, які тікають від війни та переслідувань і пережили небезпеки в дорозі, щоб дістатися до південних околиць Європи [13]. Країни ЄС уже зіткнулися з численними труднощами в процесі прийняття рішень щодо міграційної ситуації, що спричинило політичну нестабільність всередині ЄС.

Німеччина, частково з історичних причин, а також через брак робочої сили, стала основним прихильником морального підходу до цієї кризи (*Willkommenskultur*). У 2015 році Німеччина прийняла 40% сирійських біженців, які прибули до Європи; Швеція – 20%, південні європейські країни – Греція, Італія, Іспанія – 25%. Великобританія запропонувала притулок менш ніж 1% [1]. А. Меркель стверджує, що Європа несе відповідальність перед тими, хто шукає захисту від війни, переслідування та тероризму. Канцлер також вважає необхідним справедливий розподіл біженців між усіма країнами ЄС. Без схеми розподілу відповідальності ситуація буде погіршуватися. Проте у зв'язку з нещодавніми терактами та після нападів на цивільних осіб, скоєних мігрантами, популярність А. Меркель значно впала. Водночас праві радикали та опозиційні політичні партії (“Альтернатива для Німеччини” (AfD), анти-ісламський політичний рух PEGIDA) мають все більшу підтримку серед німців.

Уряд Великої Британії не підтримує позицію А. Меркель у її прагненнях встановити квоти на розселення біженців. В останній час Великобританія змушена посилювати заходи безпеки в французькому місті Кале через численні спроби мігрантів прорватися в тунель під Ла-Маншем і через нього дістатись британського узбережжя. Паркан уздовж угорського кордону, колючий дріт та розгін мігрантів у Кале, в'язниця у Великобританії – ніщо з цього не є вирішенням економічних чи політичних проблем цієї епохи масової міграції.